

Сузана Симоновска

Марковска и др. (ур.),
**Истражувајќи ја другоста:
 Аспекти на другоста од перспектива
 на одделни дисциплини во високото
 образование во Република Македонија,**
 ФИООМ, Скопје, 2005.

Suzana Simonovska

Марковска и др. (ур.)
**Истражувајќи ја другоста:
 Аспекти на другоста од перспектива
 на одделни дисциплини во високото
 образование во Република Македонија,**
 ФИООМ, Скопје, 2005.

Да се истражува другоста претставува вистински предизвик во времето во кое живееме, и во кое сè уште недостасуваат некои посуштински анализи на проблемот на Другиот. Денес тешко може да се најде демократско општество, или општество во демократизација, кое е поштедено од расправата за тоа дали и како треба да се признаваат идентитетите на културните малцинства. Може ли луѓето со различни културни идентитети, засновани врз етничката припадност, расата, родот или религијата, да се гледаат како рамноправни, надминувајќи ги предрасудите и стереотипите во претставувањето на Другиот, кои се често повод за омраза, одделување или причина за конфликт? Има ли нешто заедничко што ги поврзува сите луѓе, наспроти разликите меѓу народите и културите?

Одговорот на овие прашања подразбира излегување од сопствената култура, традиција, идентитет, и откривање на непознатото, новото, Другото. Со ваков научно-истражувачки потфат, насочен кон истражувањето на Другиот и во функција на откривањето на специфичностите и културните вредности на различните етнички, верски и јазични заедници во

Të hulumtohet tjetërsia me të vërtetë është një sfidë në kohën e kushtet në të cilat jetojmë dhe në të cilat ende mungojnë disa analiza më thelbësore të problemit të Tjetrit. Sot vështirë se mund të gjendet një shoqëri demokratike ose një shoqëri në demokratizim e sipër e cila është kursyer nga diskutimi lidhur me atë se a duhet dhe si të pranohen identitetet e pakicave etnike. a munden njerëzit me identitete të ndryshme kulturore, të bazuara në përkatësinë etnike, racore, gjinore ose religjioze të shihen si të barabartë, duke i tejkaluar paragjykimet dhe stereotipet në prezantimin e Tjetrit, të cilat janë shpesh shkas i urrejtjes, ndarjes ose shkak për konflikt? A ka diçka të përbashkët që i lidh të gjithë njerëzit, përkundër dallimeve midis popujve dhe kulturave?

Përgjigjja në këto pyetje nënkupton daljen nga kultura, tradita, identiteti vetanak dhe zbulimin e të panjohurës, të resë, Tjetrës. Me një ndërmarrje të këtillë shkencor-hulumtuese të orientuar kah hulumtimi i Tjetrit dhe në funksion të zbulimit të specificiteteve dhe të vlerave kulturore të bashkësive të ndryshme etnike, fetare dhe gjuhësore në Republikën e Maqedonisë, u ballafaquan

Република Македонија, се зафатија четириесетина истражувачи од повеќе факултети, институти и катедри од трите универзитети. Плод на нивната кооперативна истражувачка работа е објавувањето на книгата *Испиражувајќи ја другосиџа*.

Ова дело, како втора публикација во рамките на проектот „Другиот во наставните содржини на високото образование во Република Македонија“, инициран од ФИОМ со цел да ја помогне реформата на високото образование во РМ во областа на општествените и хуманистичките науки, заслужува внимание од повеќе аспекти.

Од една страна, крајната цел на започнатите истражувања во рамките на овој проект е нивна имплементација во наставниот процес. Дополнувањето на предметните програми со нови содржини и сознанија во претставувањето на Другиот, како и формулирањето на нови изборни курсеви, се во функција на унапредување и осовременување на високото образование, како начин за интеграција на нашите универзитети во европскиот образовен систем.

Од друга страна, резултатите објавени во оваа публикација нудат богати сознанија за сè уште недоволно истражуваниот подрачја на планот на културата, историското минато и идентитетот на другите, и претставуваат вистинска ризница, не само за студентите, туку и за сите нас кои сакаме да ги разбереме оние што ги доживуваме поинаку, кои имаат поинакви погледи на светот и верувања.

Во однос на структурата, книгата *Испиражувајќи ја другосиџа* обединува осум кооперативни истражувачки проекти, интердисциплинарни по својот пристап, а систематски изложени според сродноста на темите.

dhe i hynë punës rreth dyzet veta, hulumtues nga shumë fakultete, institute dhe katedra nga të tre universitetet. Fryti i punës së tyre hulumtuese kooperuese është botimi i librit *Duke hulumtuar tjetërsinë*.

Kjo vepër, si publikim i dytë në suazat e projektit “Tjetri në përmbajtjet mësimore në arsimin e lartë në Republikën e Maqedonisë”, inicuar nga FIOOM, me qëllim që ta ndihmojë reformën e arsimin të lartë në Republikën e Maqedonisë, në lëmin e shkencave shoqërore dhe humanitare, meriton kujdes nga shumë aspekte.

Nga njëra anë, qëllimi i fundit i hulumtimeve të nisura në suazat e këtij projekti është implementimi në procesin mësimor. Plotësimi i programeve të lëndëve me përmbajtje dhe njohuri të reja në prezantimin e Tjetrit, si dhe formulimi i kurseve të reja zgjedhore janë në funksion të përparimit dhe bashkëkohësimit të arsimin të lartë, si mënyrë për integrim të universiteteve tona në sistemin arsimor evropian.

Nga ana tjetër, rezultatet e botuara në këtë publikim ofrojnë njohuri të pasura për lëmenjtë ende jo mjaft të hulumtuar në planin e kulturës, të së kaluarës historike dhe identitetit të të tjerëve dhe paraqesin një thesar të vërtetë, jo vetëm për studentët, por edhe për të gjithë ne që duam t'i kuptojmë ata që i përjetojmë ndryshe, të cilët kanë pikëpamje të tjera për jetën dhe kanë besime të tjera.

Në raport me strukturën, libri *Duke hulumtuar tjetërsinë* përfshin tetë projekte hulumtuese, të cilat janë interdisciplinare sipas qasjes së vet, ndërsa janë paraqitur sipas ngjashmërisë së temave.

Со цел да се актуализира ситуацијата на Ромите, пред сè поради отпочнувањето на декадата на Ромите, во ова дело е даден приоритет на трите проекти посетени на ромската етничка заедница: „Меѓусебната поврзаност на родот, етницитетот и родноста: значење на образованието и вработувањето за родноста во рамките на различни етнички во Македонија“, спроведен под раководство на д-р Амалија Јовановиќ; „Образовните потреби на децата Роми“, под раководство на д-р Марија Тофовиќ; и проектот раководен од д-р Ружица Цацановска, под наслов „Нови аспекти кон дефинирањето на ромската професионална матрица“.

Во првиот компаративен проект се третираат прашањата во врска со демографските структури и фертилното однесување (родноста), со посебен осврт на женското население од ромската етничка припадност. Воедно, преку описот и споредувањето на разликите во фертилното однесување кај жените според етничката припадност, образованието и вработувањето, се разоткрива и влијанието на овие детерминанти врз родноста кај женското ромско население.

Истражувањето на образовните потреби на децата Роми, во рамките на вториот истражувачки проект, е во функција на образовната инклузија на ромските деца, како начин за нивно социјализирање и активно вклучување во општествениот живот. Во таа насока, овој проект нуди и некои можни решенија на планот на модифицирањето на наставата кон потребите на децата Роми и подготовката на идните наставници за работа, без предрасуди, со деца од маргинализираните групи.

Me qëllim që të aktualizohet situata e romëve, para së gjithash për shkak të fillimit të Dekadës së romëve, në këtë vepër u është dhënë prioritet tri projekteve kush-tuar bashkësisë etnike rome: “Lidhshmëria e ndërsjellë e fisnisë, etnisë dhe lindshmërisë: rëndësia e arsimit dhe punësimit për lindshmërinë në suazat e përkatësive të ndryshme etnike në Maqedoni”, të realizuar nën udhëheqjen e dr. Amalija Avramoviç-it: “Nevojat arsimore të fëmijëve romë”, nën udhëheqjen e dr. Marija Tofoviç-it; dhe projekti i udhëhequr nga dr. Ruzhica Cacanovska me titull “Aspekte të reja rreth definimit të matricës konfesionale rome”.

Në projektin e parë komparativ trajtohen çështjet lidhur me strukturat demografike dhe sjellja fertile (lindshmëria) me një vështrim të veçantë në popullatën femërore nga përkatësia etnike rome. Njëherësh, përmes përshkrimit dhe zbatimit të dallimeve në sjelljen në raport lindshmërinë të gratë sipas përkatësisë etnike, arsimit dhe punësimit, zbulohet dallimi i këtyre determinantave në lindshmërinë te popullata femërore rome.

Hulumtimi i nevojave arsimore të fëmijëve romë, në suazat e projektit të dytë hulumtues është në funksion të inkluzionit arsimor të fëmijëve romë, si mënyrë e socializimit të tyre dhe e përfshirjes në jetën shoqërore. Në këtë kahe, ky projekt ofron edhe disa zgjidhje të mundshme në planin e modifikimit të arsimit ndaj nevojave të fëmijëve romë dhe përgaditjes së arsimtarëve të ardhshëm për punë, pa paragjykime, me fëmijë të grupeve të marginalizuara.

Во третиот проект се расветлува проблемот на промените на професионалната припадност на Ромите, односно нивниот премин од православието, исламот и католицизмот во малцинските христијански верски заедници. Освен сознанијата за ромските малцински христијански верски заедници, овој проект нуди и поопшти информации за ромската популација, нивната историја, култура и религија.

Втората целина во оваа публикација ја сочинуваат три извештаи, посветени на културата на етничките заедници и на одделни културни феномени. Така, компаративните истражувањата спроведени во проектот „Културата на етничките заедници во Република Македонија во предметните програми по културно наследство, туристичка географија и психологија на образованието и воспитанието“, под раководство на д-р Науме Мариновски, нудат сознанија за материјалната, духовната и социјалната културата на етничките заедници, кои според уверувањата на истражувачите се услов за меѓусебно разбирање, уважување и воспоставување на меѓуетничка толеранција.

Проектот, „Компаративни истражувања на свадбените обредни песни и обичаи во с. Матка – скопско“, под раководство на д-р Зекирија Незири, низ компаративна анализа на свадбените песни и обичаи ги разоткрива специфичностите и заедничките елементи во културите кај две етнички заедници – Албанците и Македонците.

Во проектот „Интеркултурен театар – театар на разлики“, раководен од д-р Јелена Лужина, се настојува да се надминат утврдените стереотипи при толкувањето на одделни појави од областа на театарот. Притоа, се инсистира на интеркултуралноста, која

Нë проектин е третë ndriçohet problemi i ndryshimeve të përkatësisë konfesionale të romëve, përkatësisht kalimi i tyre nga ortodoksia, islami dhe katolicizmi në bashkësitë minoritare fetare të krishtera. Përveç njohurive për bashkësitë minoritare fetare të krishtera rome, ky projekt ofron edhe informata më të përgjithshme për popullatën rome, për historinë, kulturëm dhe religjionin e tyre.

Tërësinë e dytë në këtë publikim e përbëjnë tri raporte që i kushtohen kulturës së bashkësive etnike dhe disa fenomeneve të veçanta kulturore. Kështu, hulumtimet komparative të zbatuara në projektin “Kultura e bashkësive etnike në Republikën e Maqedonisë në programet e lëndëve të trashëgimisë kulturore, të gjeografisë turistike dhe të psikologjisë së arsimit e edukimit” nën udhëheqjen e dr. Naume Marinovskit, ofrojnë njohuri për kulturën shpirtërore dhe sociale të bashkësive etnike, të cilat sipas pohimeve të hulumtuesve janë kusht i mirëkuptimit të ndërsjellë, respektimit dhe vendosjes së tolerancës ndëretnike.

Projekti “Hulumtime komparative të këngëve rituale të dasmës në fshatin Matkë, Shkup”, nën udhëheqjen e dr. Zeqirija Nezirit, përmes analizës komparative të këngëve dhe dokeve të dasmës i zbulon specificitetet dhe elementet e përbashkëta në kulturat e të dy bashkësive etnike - të shqiptarëve dhe maqedonasve.

Në projektin “Teatri interkulturor - teatri i dallimeve”, të udhëhequr nga dr. Jelena Luzhina, bëhen orvatje të tejkalohe stereotipet e vendosura gjatë shpjegimit të disa dukurive të caktuara nga lëmi i teatrit. Me këtë rast insistohe në interkulturalizmin i cili na shpie te

упатува на допирите, „мешањето“, меѓу културите, наместо на мултикултурноста, како концепт на признавање и почитување на „разликите“. Во интеркултурализмот, истражувачите на овој тим ја гледаат иднината на театарот.

Последните, но не помалку значајни два проекта: „Презентацијата на Другиот во медиумите,“ под раководство на д-р Хасан Јашари, и „Удвоена другост: родови аспекти на балканизмот во 1990-тите години“, раководен од д-р Елизабета Шелева, ја чинат третата тематска целина во оваа публикација. Едниот го актуелизира проблемот на предрасудите и стереотипите за Другиот, од аспект на јазикот, религијата, културно-етничките разлики и полот, во одделни медиуми во постконфликтниот период во Македонија, а вториот ја расветлува премолчената родова парадигма низ призмата на улогата што ја имаат уметностите, како и јавните медиуми во создавањето на имаголошките обрасци на балканската другост и најзините родово обусловени атрибути. Целта на ова интердисциплинарно истражување е да создаде простор за превреднување на воспоставените имаголошки обрасци на родот и балканизмот.

Од она што досега беше кажано, нема сомнение дека зборникот *Испражувајќи ја другосиџа*, претставува вреден и исклучителен потфат, кој нуди вистинска и без предрасуди средба со Другиот, средба која подразбира рамноправни соговорници. Средбата со другоста води кон толеранција, поткрепа на различното и уважување на различните културните идентитети. Во таквата средба се прошируваат културните, интелектуалните и духовните хоризонти на секој поединец и се отвораат нови перспективи за премостување на културните разлики, утврдените стереотипи и предрасуди.

pikëpjekjet, “përzierja” midis kulturave, në vend të multikulturalizmit, si koncept i njohjes dhe respektimit të “dallimeve”. Në interkulturalizëm, hulumtuesit e këtij ekipi e shohin ardhmërinë e teatrit.

Dy projektet e fundit, por jo edhe më pak të rëndësishëm: “Prezantimi i Tjetrit në media”, nën udhëheqjen e dr. Hasan Jasharit dhe “Tjetërsia e dyfishuar: aspekte gjinore të ballkanizmit në vitet 1990”, të udhëhequr nga dr. Elizabeta Sheleva, e bëjnë tërësinë e tretë tematike në këtë publikim. Njëri e aktualizon problemin e paragjykimëve, nga aspekti i gjuhës, religjionit, dallimeve kulturore e etnike, dallimeve në gjini, në disa media të caktuara në periodën pas konfliktit në Maqedoni, kurse i dyti, e ndriçon paradigmen e heshtur gjinore përmes prizmit të rolit që e kanë artet si dhe mediat në krijimin e formularëve imagologjikë të tjetërsisë ballkanike dhe të atributëve të saj të kushtëzuar nga gjinitë. Qëllimi i këtij hulumtimi interdisiplinar është që të krijojë hapësirë për rivlerësimin e formulave të vendosura imagologjike të gjinisë dhe ballkanizmit.

Nga ajo që u tha deri më tash, nuk ka dyshim se përmbledhja *Duke hulumtuar tjetërsinë*, paraqet një ndërmarje me vlerë të jashtëzakonshme e cila ofron një takim të vërtetë dhe pa paragjykime me Tjetrin, takim i cili nënkupton bashkëbisedues të barabartë. Takimi me tjetërsinë shpie kah toleranca, mbështetja e të ndryshmes dhe respektimi i identiteteve të ndryshme kulturore. Në një takim të tillë zgjerohen horizontet kulturore, intelektuale dhe shpirtërore të çdo individi dhe hapen perspektiva të reja për kapërcimin e dallimeve kulturore, stereotipeve dhe paragjykimëve të vendosura.

Përkthim: Lindita Ahmeti